

УДК 37.013.42:364.4-056.45

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ГОТОВНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ПОВЕДІНКОВИХ ДЕВІАЦІЙ ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ

Степаненко Вікторія, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

ORCID: 0000-0002-5793-3069

E-mail: viktoriyalnu@gmail.com

У статті проаналізовано стан готовності суб'єктів до профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти (класні керівники, класоводи, вчителі, заступники директорів з навчально-виховної роботи, соціальні педагоги, практичні психологи, студенти-волонтери) на констатувальному етапі експерименту. Діагностико-аналітичну роботу проведено за трьома критеріями: науково-теоретична, практична і психологічна готовність суб'єктів. Дані обробляємо за допомогою ϕ^ критерію кутового перетворення Фішера.*

Ключові слова: діагностика, анкета, профілактика, готовність суб'єктів, обдарований учень, девіантна поведінка, критерій готовності суб'єктів, заклад загальної середньої освіти

A STUDY OF THE SPECIALISTS' CONDITION READINESS FOR THE IMPLEMENTATION OF THE GIFTED PUPILS' DEVIANT BEHAVIOUR PREVENTION

Stepanenko Viktoriia, PhD in Pedagogical Sciences, Assistant Professor at the Department of Social Pedagogy, Luhansk Taras Shevchenko National University.

ORCID: 0000-0002-5793-3069

E-mail: viktoriyalnu@gmail.com

The article analyzes the specialists' condition readiness for the implementation of the gifted pupils' deviant behavior prevention. The main criteria for the diagnostic and analytical work were scientific-theoretical, practical and psychological readiness of the specialists. A Questionnaire for Determining the Level of Preparation Main Subjects of Gifted Pupils' Deviant Behavior Prevention in General Secondary Education Institutions is developed. A list of questionnaire questions based on the selected components of specialists' condition readiness for the implementation of the gifted pupils' deviant behavior prevention in general secondary education institutions. Data processing was performed using the ϕ^ Fisher angular transformation criterion.*

The main specialists of the prevention of gifted pupils' deviant behavior prevention in institutions of general secondary education who agreed to participate in the study were class teachers, teachers, and deputy directors for educational work, social teachers, practical psychologists, and student-volunteers.

The results obtained indicate on high indicators of preparedness of these subjects for the organization of socio-pedagogical work with gifted students, readiness to introduce a system of the gifted pupils' deviant behavior prevention in institutions of general secondary education, readiness for self-development and to a manifestation of social activity and initiative. However, low indicators of their knowledge, skills and abilities on the problem of the gifted pupils' deviant behavior prevention in general secondary education institutions are observed.

The prospects for further research on this problem are determined.

Keywords: diagnostics, questionnaire, prevention, the subjects' readiness, gifted pupil, deviant behavior, criteria of the subjects' readiness, general secondary education institution.

Сучасний підхід до освіти вимагає від фахівця безперервного професійного розвитку, головна ідея якого полягає в постійному оновленні, саморозвитку, самовдосконаленні спеціаліста протягом усього періоду його професійної діяльності для вирішення тієї чи тієї проблеми. Важливе місце у профілактиці поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) займає підготовка основних суб'єктів до відповідної діяльності, рівень якої впливає на ефективність профілактичних заходів і, відповідно, системи профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у ЗЗСО в цілому [1; 2; 5; 6; 13; 15; 18]. Це зумовлює необхідність виявлення рівня підготовки цих суб'єктів і, по суті, дає можливість визначити їх готовність до надання якісних профілактичних послуг обдарованим учням.

Підготовка суб'єктів до професійної, зокрема профілактичної діяльності, розкрита в працях таких вчених, як: Л. Грей (L. Gray), Б. Коллісон (B. Collison), Дж. Осборн (J. Osborne) [16], Б. Ерфорд (B. Erford) і Д. Хейс (D. Hayes) [17], Н. Кабусь [3], В. Костіна [7], Л. Міщик [8], В. Поліщук [10; 11], О. Тютюнник [13], З. Фалинська [14]. Аналіз наукових праць показав, що більшість з учених підкреслюють такі складові професійної діяльності як науково-теоретична, практична, психологічна готовність. До складу психологічної готовності науковці також включають готовність до саморозвитку, яка має мотиваційний, когнітивний, морально-вольовий, гностичний та організаційний блоки. Саме ці складові ми обрали критеріями діагностичної роботи в нашому дослідженні.

Мета статті полягає в аналізі отриманих на констатувальному етапі експерименту даних про початковий стан готовності педагогічного складу закладів загальної середньої освіти до профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів.

Показниками критерію *«науково-теоретична готовність»* стали знання: 1) про загальні особливості організації соціально-виховної роботи з обдарованими учнями у ЗЗСО; 2) про особливості профілактичної роботи з ними; 3) нормативно-правової бази організації загальної соціально-виховної роботи з обдарованими учнями; 4) нормативно-правової бази організації профілактичної роботи з ними; 5) про сутність і зміст загальної соціально-виховної роботи з обдарованими учнями; 6) про сутність і зміст профілактичної роботи з ними.

Показники критерію *«практична готовність»* – уміння та навички: 1) оцінки, аналізу й прогнозування проблемних ситуацій та індивідуальних випадків, які можуть провокувати в обдарованих учнів девіантні поведінкові прояви; 2) проєктування системи взаємодії з обдарованими учнями щодо профілактики в них різних поведінкових девіацій; 3) залучення і раціонального використання ресурсів профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів; 4) налагодження взаємодії з різними суб'єктами профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів; 5) підбору оптимальних форм і методів відповідної діяльності.

Показниками критерію *«психологічна готовність»* обрано: 1) готовність до впровадження системи профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у ЗЗСО; 2) досвід з організації системної профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у ЗЗСО; 3) готовність до соціальної активності та ініціативи при впровадженні системи профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у ЗЗСО; 4) готовність

суб'єктів до саморозвитку.

Визначено рівні зазначених показників: низький, достатній і високий.

Згідно з визначеними складовими підготовки основних суб'єктів до профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти було обрано і розроблено діагностичний інструментарій, підбір якого відбувався з урахуванням таких показників діагностичних методик, як універсальність, інтегративність і оптимальність.

Ураховуючи специфіку теми дослідження, ми розробили Анкету для визначення рівня підготовки основних суб'єктів профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти. До структури подання матеріалу ввійшли перелік питань, побудованих за принципом виокремлених складових підготовки основних суб'єктів до профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у ЗЗСО (науково-теоретична, практична і психологічна готовність), де шляхом самооцінювання педагога давали відповіді на питання анкети. Друга частина анкети дає можливість суб'єктам висловити власні пропозиції про форми і зміст підвищення рівня готовності до профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти. При розробці Анкети за основу взято структуру та специфіку формування питань анкети, представленої в роботі О. Караман [4, с. 522]. Нижче подаємо анкету.

Анкета
для визначення рівня підготовки основних суб'єктів
до профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів
у закладах загальної середньої освіти

Шановні колеги!

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка проводить комплексне дослідження проблеми профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти. У межах цього дослідження здійснюватиметься відповідна спеціальна підготовка суб'єктів. Просимо Вас оцінити рівень своєї готовності до профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів, а також висловити пропозиції про зміст та форми професійної підготовки.

I. Оцініть загальний рівень Вашої готовності до профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти (табл. 1).

II. Зробіть загальні висновки й пропозиції про форми і зміст підвищення рівня готовності до профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти.

Дякуємо за співпрацю!

Таблиця 1

**Готовність до профілактики
поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах
загальної середньої освіти**

Складова готовності	Показники складової	Рівень готовності		
		Низький	Достатній	Високий
1. Науково-теоретична готовність				
1.1.	Знання про загальні особливості організації соціально-виховної роботи з обдарованими учнями в закладі загальної середньої освіти			
1.2.	Знання про особливості організації профілактичної роботи з обдарованими учнями, схильними до різних типів поведінкових девіацій			
1.3.	Знання нормативно-правової бази організації соціально-виховної роботи з обдарованими учнями в закладі загальної середньої освіти			
1.4.	Знання нормативно-правової бази з проблеми профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів закладів загальної середньої освіти			
1.5.	Знання про сутність і зміст соціально-виховної роботи з обдарованими учнями в закладах загальної середньої освіти (основні поняття, об'єкт, суб'єкт, мета, завдання, принципи, функції, напрями, форми, методи, моделі, технології, результат)			
1.6.	Знання про сутність і зміст профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти (поняття, об'єкт, суб'єкт, мета, завдання, принципи, функції, напрями, форми, методи, моделі, технології, результат)			
2. Практична готовність				
2.1.	Уміння та навички оцінювати, аналізувати й прогнозувати проблемні ситуації та індивідуальні випадки, які можуть провокувати в обдарованих учнів девіантні поведінкові прояви			
2.2.	Уміння та навички проектувати систему взаємодії з обдарованими учнями щодо профілактики в них різних поведінкових девіацій (первинної, вторинної, третинної), розробляти плани і програми з окремих напрямів профілактичного впливу на них			
2.3.	Уміння та навички залучати й раціонально використовувати ресурси профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів			
2.4.	Уміння та навички налагоджувати взаємодію із різними суб'єктами профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів			
2.5.	Уміння та навички підбирати оптимальні форми і методи профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти			
3. Психологічна готовність				
3.1.	Готовність до впровадження системи профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладі загальної середньої освіти			
3.2.	Досвід з організації системної профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти			
3.3.	Готовність проявляти соціальну активність та ініціативу при впровадженні системи профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти.			

Також для оцінки готовності основних суб'єктів до профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у ЗЗСО було використано діагностичну карту педагогічної оцінки та самооцінки готовності педагогічного складу до саморозвитку як невід'ємної складової психологічної готовності суб'єктів до діяльності. Діагностична карта вміщує всі зазначені вище блоки готовності суб'єктів до саморозвитку (мотиваційний, когнітивний, морально-вольовий, гностичний й організаційний), на основі яких можна визначити загальний рівень цього показника [9].

До вибіркової сукупності ввійшов педагогічний склад закладів загальної середньої освіти – 123 особи (класні керівники, класоводи, вчителі, заступники директорів з навчально-виховної роботи, соціальні педагоги, практичні психологи) з 25 закладів загальної середньої освіти Луганської і Донецької областей. Також у дослідженні виявили бажання взяти участь студенти 3–4 курсів спеціальності, «Соціальна робота» (за програмами підготовки, «Соціальна педагогіка. Соціальна робота» та, «Соціальна робота») Навчально-наукового інституту педагогіки і психології і навчально-наукового інституту історії, міжнародних відносин і соціально-політичних наук ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» – 44 особи. Суб'єктами профілактичної діяльності з обдарованими учнями стали студенти як волонтери. Отже, загальна вибірка сукупність склала – 167 осіб.

У сформованій загальній групі суб'єктів отримано такі результати про стан їх підготовки. Дані оброблено за допомогою ϕ^* критерію кутового перетворення Фішера. Рівні статистичної значимості різних значень критерію ϕ^* Фішера визначали за таблицею Є. Гублера [12, с. 332].

За критерієм, «науково-теоретична готовність» суб'єктів у результаті порівняння рівнів знань про загальні особливості організації соціально-виховної роботи з обдарованими учнями у ЗЗСО й особливостей профілактичної роботи з ними виявлено: високий рівень – 66,5 % і 17,4 % ($\phi^*_{емп} = 9,558$; $p < 0,001$); достатній рівень – 28,1 % і 19,2 % ($\phi^*_{емп} = 1,919$; $p < 0,003$); низький рівень – 5,4 % і 61,1 % ($\phi^*_{емп} = 12,117$; $p < 0,001$) відповідно (п.п. I, II, табл. 2). Порівняння показників знань нормативно-правової бази організації загальної соціально-виховної роботи з обдарованими учнями і профілактичної роботи показало: високий рівень – 61,7% і 16,2 % ($\phi^*_{емп} = 8,946$; $p < 0,001$); достатній рівень – 30,5 % і 22,2 % ($\phi^*_{емп} = 1,767$; $p < 0,05$); низький рівень – 7,8 % і 61,7 % ($\phi^*_{емп} = 11,34$; $p < 0,001$) відповідно (п. п. III, IV, табл. 2). Щодо порівняння рівня знань про сутність і зміст загальної соціально-виховної роботи з обдарованими учнями і профілактичної роботи з ними отримано такі дані: високий рівень – 64,1 % – 20,4 % ($\phi^*_{емп} = 8,407$; $p < 0,001$); достатній рівень – 25,1 % і 14,4 % ($\phi^*_{емп} = 2,485$; $p < 0,005$); низький рівень – 10,8 % – 65,3 % ($\phi^*_{емп} = 11,075$; $p < 0,001$) відповідно (п.п. V, VI, табл. 2).

Отримані дані свідчать про те, що рівень знань основних суб'єктів про особливості, сутність, зміст загальної організації соціально-виховної роботи з обдарованими учнями, а також нормативно-правового забезпечення цього процесу значно перевищує рівень наявних знань про особливості, сутність і зміст, нормативно-правову базу профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у ЗЗСО.

Таблиця 2

Статистичні дані первинного діагностування рівня науково-теоретичної
готовності основних суб'єктів до профілактики поведінкових девіацій
обдарованих учнів у ЗЗСО

Показники готовності	Рівень		
	Низький	Достатній	Високий
I. Знання про загальні особливості організації соціально-виховної роботи з обдарованими учнями	5,4 %	28,1 %	66,5 %
II. Знання про особливості організації профілактичної роботи з обдарованими учнями, схильними до різних типів поведінкових девіацій	61,1 %	19,2 %	17,4 %
III. Знання нормативно-правової бази організації соціально-виховної роботи з обдарованими учнями	7,8 %	30,5 %	61,7 %
IV. Знання нормативно-правової бази з проблеми профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів	61,7 %	22,2 %	16,2 %
V. Знання про сутність і зміст соціально-виховної роботи з обдарованими учнями	10,8 %	25,1 %	64,1 %
VI. Знання про сутність і зміст профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів	65,3 %	14,4 %	20,4 %
$\Phi^*_{\text{емп I, II}}$	12,117	1,919	9,558
$p_{\text{I, II}}$	< 0,001	< 0,003	< 0,001
$\Phi^*_{\text{емп III, IV}}$	11,34	1,767	8,946
$p_{\text{III, IV}}$	< 0,001	< 0,05	< 0,001
$\Phi^*_{\text{емп V, VI}}$	11,075	2,485	8,407
$p_{\text{V, VI}}$	< 0,001	< 0,005	< 0,001

У суб'єктів високий рівень показників, що стосуються загальної організації соціально-виховної роботи з обдарованими учнями, значно переважає, порівняно з достатнім і низьким рівнями (табл. 3, п.п 1.1, 1.3, 1.5). Щодо рівнів знань про особливості, сутність і зміст, нормативно-правове забезпечення профілактичної роботи з обдарованими учнями, то за цими параметрами навпаки спостерігається переважання наявності низького рівня порівняно з високим і достатнім. Відсоткові показники та рівні статистичної значимості отриманих даних представлено в табл. 3, п.п. 1.2, 1.4, 1.6.

Під час порівняння всіх показників умінь та навичок за критерієм «практична готовність» суб'єктів до профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у ЗЗСО було виявлено переважання їх низького рівня порівняно з достатнім і високим. Дані про статистичну значимість за всіма показниками практичної готовності суб'єктів представлені в табл. 3, п.п. 2.1–2.5.

За критерієм «психологічна готовність» суб'єктів до профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти отримано такі результати. Високий рівень готовності до впровадження системи профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти виявлено в 70,7 % суб'єктів, достатній рівень – у 20,4 %, низький рівень – у 9,0 % респондентів. Статистична обробка даних підтвердила переважання високого рівня готовності суб'єктів до впровадження системи профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у ЗЗСО порівняно з достатнім та низьким (табл. 3, п. 3.1).

Таблиця 3

Порівняння показників рівнів готовності основних суб'єктів до здійснення профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти в загальній групі на констатувальному етапі експерименту

Рівень	Науково-теоретична готовність						Практична готовність						Психологічна готовність					
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	3.1	3.2	3.3	Саморозвиток			
I %	5,4	61,1	7,8	61,7	10,8	65,3	41,3	58,7	46,7	47,9	65,3	9,0	58,1	10,2	12,0			
II %	28,1	19,2	30,5	22,2	25,1	14,4	32,3	21,6	27,5	27,5	21,6	20,4	26,9	20,4	23,4			
III %	66,5	17,4	61,7	16,2	64,1	20,4	26,3	19,8	25,7	24,6	13,2	70,7	15,0	69,5	64,7			
Ф* _{експ I, II}	5,921	8,114	5,519	7,548	3,472	10,088	1,709	7,118	3,664	3,884	8,361	2,997	5,876	2,623	2,769			
p I, II	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,05	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	0,003	0,001			
Ф* _{експ I, III}	13,4	8,535	11,34	8,946	10,847	8,635	2,915	7,53	4,039	4,487	10,399	12,692	8,58	12,071	10,618			
p I, III	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001			
Ф* _{експ II, III}	7,219	0,42	5,821	1,398	7,374	1,453	1,206	0,411	0,375	0,603	2,038	9,695	2,705	9,449	7,849			
p II, III	<0,001	>0,1	<0,001	>0,1	<0,001	>0,1	>0,1	>0,1	>0,1	>0,1	<0,02	<0,001	<0,002	<0,001	<0,001			

Примітка:

I.1, I.2, I.3, I.4, I.5, I.6, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 3.1, 3.2, 3.3 – відповідають пунктам Анкети для визначення рівня підготовки основних суб'єктів профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти

Графа «Саморозвиток» – результати порівняння за методикою «Діагностична карта педагогічної оцінки та самооцінки готовності педагогічного складу до саморозвитку» (зміст методики у [9])

- I – низький рівень
- II – достатній рівень
- III – високий рівень

Щодо наявності досвіду з організації системної профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти високий рівень спостерігається у 15,0 % респондентів, достатній – у 26,9 %, низький рівень – у 58,1 %, що свідчить про переважання низького рівня порівняно з високим та достатнім. Рівні значимості представлено отриманих результатів представлено в табл. 3, п.3.2.

Проявляти соціальну активність та ініціативу при впровадженні системи профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у ЗЗСО на високому рівні готові 69,5 % респондентів, у достатній мірі – 20,4 %. Не готові до таких ініціатив – 10,2 % опитаних. Статистична обробка отриманих результатів підтвердила переважання високого рівня цього показника, порівняно з достатнім та низьким (табл. 3, п. 3.3).

Останнім параметром щодо психологічної готовності суб'єктів до здійснення профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти стало виявлення рівня їх готовності до саморозвитку. За цим параметром отримані такі дані: високий рівень готовності до саморозвитку – 64,7 %; достатній – 23,4 %; низький рівень – 12,0 %. Статистична обробка даних підтвердила переважання високого рівня готовності до саморозвитку порівняно з достатнім та низьким. Дані за рівнями значимості представлено в табл. 3, графа «Саморозвиток».

Отже, отримані дані за критерієм «психологічна готовність» суб'єктів до профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти свідчить, що на фоні високого рівня їх готовності до впровадження відповідної системи, готовності до саморозвитку, прояву соціальної активності й ініціативності в суб'єктів спостерігається переважання низького рівня досвіду в організації системної профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у ЗЗСО.

Друга частина анкети для визначення рівня підготовки основних суб'єктів профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти містила інформацію не скільки про їх готовність, а більше була адресована і корисна нам, оскільки подавала пропозиції педагогічного складу про форми і методи підвищення рівня їх готовності до відповідної діяльності.

Найбільш пріоритетними педагоги вважають такі форми і методи: тренінг (69,1 % респондентів), практикум (64,1 %), консиліум (61,7 %), круглий стіл (58,7 %), курси підвищення кваліфікації (52,1 %), методичне консультування (44,3 %) та інші форми і методи (21,6 %), серед яких виокремлено лекторій, семінар, обговорення, конференцію тощо. Зазначені форми і методи можна розглядати як основу розробки плану підготовки основних суб'єктів до профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти.

Надалі всі суб'єкти (167 осіб: 123 особи – педагогічний склад, 44 особи – студенти) були розподілені на контрольну (82 особи: 61 особа – педагоги; 21 особа – студенти) й експериментальну (85 осіб: 62 особи – педагоги; 23 особи – студенти) групи. Хід і результати подальшої дослідно-експериментальної роботи буде розкрито в наступних публікаціях.

Отже, основними критеріями ефективності системи профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти за напрямом підготовки суб'єктів до відповідної діяльності стали їх науково-теоретична, практична і психологічна готовність. Наявний стан готовності суб'єктів засвідчив, що на фоні високих показників їх підготовленості до організації загальної соціально-виховної

роботи з обдарованими учнями, готовності до впровадження системи профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти, готовності до саморозвитку, прояву соціальної активності й ініціативи, спостерігаються низькі показники знань, умінь та навичок, що безпосередньо стосуються проблеми профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти.

Отримані дані свідчать про необхідність розробки відповідної системи, одним із напрямів якої є організація підготовки суб'єктів до профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти, що складає перспективу подальших розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беляєва К. Особливості професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціально-педагогічного супроводу обдарованих школярів в умовах полікультурної освіти. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки.* 2013. № 2. С. 5–10.
2. Волощенко М. О. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2016. 267 с.
3. Кабусь Н. Д. Методологічні засади підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп. *Основи сучасної педагогіки: монографія / за заг. ред. Т. О. Дмитренко.* Херсон: ПП Вишемирський, 2016. С. 353–428.
4. Караман О. Л. Теорія і методика соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми засудженими в пенітенціарних закладах України: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.05. Луганськ, 2013. 570 с.
5. Клочко О. О. Проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки дітей та молоді. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Сер.: соціально-педагогічна.* 2012. Вип. XVIII. С. 268–278.
6. Клочко О. О. Профілактика адиктивної поведінки дітей та молоді у контексті підготовки майбутніх соціальних педагогів: монографія. Суми: ФОП Наталуха А. С., 2013. 172 с.
7. Костіна В. В. Підготовка майбутніх фахівців до створення виховного простору школи як умова профілактики дезадаптації учнів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки.* 2017. Вип. 144. С. 61–66.
8. Міщик Л. І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.05. Київ, 1997. 32 с.
9. Пізнаймо себе – пізнаймо один одного: методичний порадище для заступника директора з навчально-виховної роботи / упоряд. О. М. Одинцова; Інформаційно-методичний центр управління освіти і науки Сумської міської ради. Суми, 2013. 49 с.
10. Поліщук В. Місце неперервної практики у цілісній системі підготовки соціальних педагогів. *Вісник Львівського університету.* 2001. Вип. 15. Ч. 1. С. 116–124.
11. Поліщук В. А. Теорія та методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2006. 454 с.
12. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии. СПб: Речь, 2000. 350 с.
13. Тютюнник О. В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до профілактики наркотичної залежності серед старшокласників: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Київ, 2010. 22 с.
14. Фалинська З. З. Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Львів, 2006. 284 с.
15. Яковенко К. Ю. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до організації діяльності з обдарованими учнями в умовах загальноосвітнього навчального закладу. *Вісник ХДАК. Сер.: Педагогіка.* 2010. Вип. 29. С. 266–273.
16. Collison B. B., Osborne J. L., Gray L. A. et al. Preparing counselors for social action. *School action: A mandate for counselors.* C. C. Lee & G. R. Waltz (Eds.). Alexandria, VA: American Counseling Association, 1998.

17. Hayes D. G., Erford B. T. Developing multicultural counseling competence: A systems approach. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education, 2010.
18. Peterson, J. S., Wachter-Morris. Preparing school counselors to address the concerns related to giftedness: A study of accredited counselor preparation programs. *Journal for the Education of the Gifted*, 2010, 33(3), 311–336.

REFERENCES

1. Bieliaieva, K. (2013). Osoblyvosti profesiinoi pidhotovky maibutnykh sotsialnykh pedahohiv do sotsialno-pedahohichnoho suprovodu obdarovanykh shkoliariv v umovakh polikulturnoi osvity. *Zbirnyk naukovykh prats Berdianskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu*, 2, 5–10 [in Ukrainian].
2. Voloshchenko, M. O. (2016). Profesiina pidhotovka maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv do profilaktychno-korektsiinoi roboty z pidlitkamy deviantnoi povedinky. *Candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].
3. Kabus, N. D. (2016). Metodolohichni zasady pidhotovky maibutnykh sotsialnykh pedahohiv do staloho rozvytku sotsialnykh hrup. *Osnovy suchasnoi pedahohiky*. T. O. Dmytrenko (Ed.). Kherson: PP Vyshemyrskiy [in Ukrainian].
4. Karaman, O. L. (2013). Teoriia i metodyka sotsialno-pedahohichnoi roboty z nepovnolitnymy zasudzhenyymy v penitentsiarnykh zakladakh Ukrainy. *Candidate's thesis*. Luhansk [in Ukrainian].
5. Klochko, O. O. (2012). Problemy pidhotovky maibutnykh sotsialnykh pedahohiv do profilaktyky adyktivnoi povedinky ditei ta molodi. *Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka, issue XVIII*, 268–278 [in Ukrainian].
6. Klochko, O. O. (2013). Profilaktyka adyktivnoi povedinky ditei ta molodi u konteksti pidhotovky maibutnykh sotsialnykh pedahohiv. Sumy: FOP Natalukha A. S. [in Ukrainian].
7. Kostina, V. V. (2017). Pidhotovka maibutnykh fakhivtsiv do stvorennia vykhovnoho prostoru shkoly yak umova profilaktyky dezadaptatsii uchniv. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu, issue 144*, 61–66 [in Ukrainian].
8. Mishchuk, L. I. (1997). Teoretyko-metodychni osnovy profesiinoi pidhotovky sotsialnoho pedahoha u zakladakh vyshchoi osvity. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
9. Piznaimo sebe – piznaimo odyh odnoho: metodychnyi poradnyk dlia zastupnyka dyrektora z navchalno-vykhovnoi roboty (2013). Sumy [in Ukrainian].
10. Polishchuk, V. (2001). Mistse nepererвної praktyky u tsilisnii systemi pidhotovky sotsialnykh pedahohiv. *Visnyk Lvivskoho universytetu, issue 15, ch. 1*, 116–124 [in Ukrainian].
11. Polishchuk, V. A. (2006). Teoriia ta metodyka profesiinoi pidhotovky sotsialnykh pedahohiv v umovakh nepererвної osvity. *Candidate's thesis*. Ternopil [in Ukrainian].
12. Sidorenko, E. V. (2000). Metody matematicheskoy obrabotki v psikhologii. Sankt-Peterburg: Rech [in Russian].
13. Tiutiunyk, O. V. (2010). Pidhotovka maibutnykh sotsialnykh pedahohiv do profilaktyky narkotychnoi zalezhnosti sered starshoklasnykiv. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
14. Falynska, Z. Z. (2006). Praktychna pidhotovka maibutnykh sotsialnykh pedahohiv u vyshchykh navchalnykh zakladakh. *Candidate's thesis*. Lviv [in Ukrainian].
15. Iakovenko, K. Yu. (2010). Pidhotovka maibutnykh sotsialnykh pedahohiv do orhanizatsii diialnosti z obdarovanyymy uchniamy v umovakh zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu. *Visnyk KhDAK, issue 29*, 266–273 [in Ukrainian].
16. Collison, B. B., Osborne, J. L., Gray, L. A. et al. (1998). Preparing counselors for social action. *School action: A mandate for counselors*. C. C. Lee & G. R. Waltz (Eds.). Alexandria, VA: American Counseling Association.
17. Hayes, D. G., Erford, B. T. (2010). Developing multicultural counseling competence: A systems approach. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.
18. Peterson, J. S., Wachter-Morris. (2010). Preparing school counselors to address the concerns related to giftedness: A study of accredited counselor preparation programs. *Journal for the Education of the Gifted*, 33(3), 311–336.